

უცხოური ინვესტიციების საერთაშორისო სამართლებრივი რეგულირების ევოლუცია ბანკითარებად ქვეყნებში: ICSID-ის მექანიზმებისა და BIT-ის მნიშვნელობა

ირინა ალაპიშვილი

აბსტრაქტი

კანონის უზენაესობა, ეკონომიკური განვითარების კონტექსტში, მნიშვნელოვანია არა როგორც საშუალება, არამედ როგორც თავად მიზანიც. სამართლისა და კანონის უზენაესობის როლის უგულვებელყოფა ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაზე საუბრისას – შეუძლებელია, ისევე, როგორც პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მნიშვნელობის - ქვეყნის განვითარებისთვის. განვითარებადმა სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ უცხოურ პირდაპირ ინვესტიციებთან დაკავშირებული დავების სწრაფი და სანდო დარეგულირება. ისეთი განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებმა, რომლებმაც შეძლეს გარკვეული ინვესტიციების მოძიება, მაგრამ ვერ გაზარდეს ადგილობრივი ინვესტიციები, უნდა ეცადონ უზრუნველყონ მეტი ბალანსის დაცვა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოძიებისას დაცვის გარანტიების შეთავაზებასა და ვაჭრობის რეგულირებას შორის, განვითარების წახალისებისას. ამ სახელმწიფოებმა, უნდა განაგრძონ ინვესტიციების მოზიდვა და ადგილობრივი ინვესტიციების გაძლიერება. წინამდებარე სტატიის მიზანია განმარტოს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დაცვის საერთაშორისო სამართლებრივი მექანიზმების მნიშვნელობა ქვეყნის განვითარებისათვის. კერძოდ, შეფასდეს რამდენად აქვს გავლენა ICSID-ის კონვენციას და ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებებს საერთაშორისო სამართლებრივ რეგულაციებს განვითარებად ქვეყნებზე.

შესავალი

თანამედროვე საერთაშორისო საინვესტიციო სამართლი, მათ შორის, სახელმწიფოების განვითარების იდეებს ემყარება.¹ სტაბილურობის და დაცვის დაპირებები გვხვდება, მაგალითად, სხვადასხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებების პრეამბულებებში,² მათ შორის ვაჭრობისა

¹ Jose A. Zarate, "The in Dubio Pro Development principle: A Right to Development in Trade and Investment Regimes," *Denv. J. Int'l L. & Pol'y* 43, (2015): 333.

² Felix O. Okpe, "Endangered Element of ICSID Arbitral Practice: Investment Treaty Arbitration, Foreign Direct Investment, and the Promise of Economic Development in Host States," *Rich. J. Global L. & Bus.* 13, (2014): 217-261; David Williams and Simon Foote, "Recent Developments in the Approach to Identifying an "Investment" Pursuant to Article 25(1) of the ICSID Convention, Evolution, Investment Treaty Law and Arbitration", in Chester Brown and Kate Miles (eds.), "Evolution in Investment Treaty Law and Arbitration," Cambridge University Press, (2011): 47-48.

თუ ინვესტიციების წახალისების შესახებ ხელშეკრულებებში,³ ასევე, აქტუალურია მოლაპარაკებების დღის წესრიგებში.⁴

დღეს, კანონის უზენაესობა, ეკონომიკური განვითარების კონტექსტში, მნიშვნელოვანია არა როგორც საშუალება, არამედ როგორც თავად მიზანიც.⁵ ერთ-ერთი შეფასებით ეკონომიკური განვითარება სწორედ სამართლისა და ქვეყნის ეკონომიკის ურთიერთმიმართების შედეგია.⁶ ეკონომიკური განვითარების პროცესის მხარდაჭერა და შენარჩუნება სახელმწიფოს ნებისმიერი პოლიტიკური თუ ეკონომიკური აქტივობისათვის გამოწვევაა.⁷ ამასთანავე, გლობალიზაცია, თავად განვითარებას, ერთ-ერთ გამოწვევად აქცევს.⁸

მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთი მკვლევარი სადავოდ ხდის სამართლის როლს ეკონომიკის განვითარებაში, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე საერთაშორისო ეკონომიკას ეხება,⁹ სამართლისა და კანონის უზენაესობის როლის უგულვებელყოფა ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაზე საუბრისას – შეუძლებელია;¹⁰ ისევე, როგორც პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მნიშვნელობის - ქვეყნის განვითარებისთვის.¹¹ შესაბამისად, სახელმწიფოს ეკონომიკური განვითარების პროცესში სამართლისა და განვითარების ურთიერთმიმართების სამართლებრივი შეფასება აქტუალურია.

ამის დასტურია, რომ ბოლო ათწლეულების მანძილზე საერთაშო-

³ U.N. Conference on Trade and Development, *International Investment Agreements: Flexibility for Development*, Geneva, UNCTAD/ITE/IIT/18 (2000).

⁴ Constantine Michalopoulos, "Trade and Development in the GATT and WTO: The Role of Special and Differential Treatment for Developing Countries" (2000) [working draft].

⁵ David M. Trubek, and Alvaro Santos, "Introduction in the New Law and Economic Development: A Critical Appraisal, Cambridge University Press," (2006): 1.

⁶ ჩინეთის ეკონომიკურ განვითარებასა და წარმატებაში სამართლებრივი პროცესების წვლილის მნიშვნელობაზე იხ. მაგალითად, Donald Clarke, "The Role of Law in China's Economic Development, in China's Great Economic Transformation," SSRN Electronic Journal (2008): 1, accessed December 15, 2019, doi: 10.2139/ssrn.878672 ასევე, კანონისა და განვითარების ურთიერთმიმართებაზე აფრიკის რეგიონის შემთხვევაში, იხ. Mashood Baderin, "Law and Development in Africa: Towards a New Approach," (2011): 2-45.

⁷ Tawia Ocran, "Law in Aid of Development: Issues in Legal Theory, Institution Building, and Economic Development in Africa," Ghana Publishing Corporation (1978); 17, ნანახი: Okpe, "Endangered Element of ICSID Arbitral Practice," 219.

⁸ Shahid Yusuf, "Globalization and the Challenge for Developing Countries," (World Bank Policy Research Working Paper No. 2618)(2001).

⁹ Robert Pritchard, (ed.). "The Contemporary Challenges of Economic Development, in Economic Development, Foreign Investment and the Law" (1996): 1-3; Krista Nadakavukaren Schefer, "Poverty and the International Legal System: Duties to the World's Poor" (2013); Marie-Claire C. Segger "Sustainable Development in World Investment Law", (2011); Julio Faundez, "Governance, Development and Globalization: A Tribute to Lawrence Tshuma" (2000); Paul De Waart, "International Law and Development", (1988).

¹⁰ Amanda Perry Kessaris, (ed.), "Law in the Pursuit of Development: Principles Into Practice". (2010): i, xvii.

¹¹ Genevieve Fox, "A Future For International Investment? Modifying Bits To Drive Economic Development," 46 Geo. J. Int'l L., (2014): 229-259; Alec R. Johnson "Rethinking Bilateral Investment Treaties In Sub-Saharan Africa" Emory Law Journal, 59 Emory L.J. (2010): 919.

რისო სამართლისა და განვითარების თანაფარდობა, გლობალური ეკონომიკის კონტექსტში, სამეცნიერო კვლევების ერთ-ერთ ცენტრალურ ობიექტად,¹² ხოლო საერთაშორისო საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესება, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დაცვის საშუალებით, საერთაშორისო საინვესტიციო სამართლის ერთ-ერთ ძირითად ამოცანად იქცა.¹³

დაფუძნებიდან ნახევარი საუკუნის შემდეგ, მსოფლიო ბანკის ორგანიზაცია - საინვესტიციო დავების მოგვარების საერთაშორისო ცენტრი (შემდგომში, ICSID), საერთაშორისო საინვესტიციო სამართლის დარგის სინონიმია,¹⁴ სახელმწიფოებსა და სხვა სახელმწიფოს მოქალაქეებს შორის საინვესტიციო დავების მოგვარების შესახებ კონვენცია¹⁵ (შემდგომში, ICSID-ის კონვენცია) კი - მასპინძელი სახელმწიფოს ეკონომიკური განვითარების წახალისების და დაცვის ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალება.¹⁶ მეტიც, მსოფლიო ბანკის ერთ-ერთი მრჩეველისა და ICSID-ის ყოფილი გენერალური მდივნის შეფასებით,¹⁷ ICSID-ი „დავის მოგვარების საშუალების გარდა, არის ორგანიზაცია, რომელსაც ინვესტიციებთან დაკავშირებული დავების „დეპოლიტიზირების მიზანი აქვს.“¹⁸ კერძოდ, მისი აზრით, „დავების მოგვარების ფორმალისებამ ხელი შეუწყო სტაბილურობას და ჩაანაცვლა ძლიერთა სამართალი“.¹⁹

თუმცა, თავად ICSID-ის დამფუძნებელი დოკუმენტები ცენტრის სამ მიზანზე მიუთითებენ.²⁰ პირველ რიგში, მისი მიზანია უცხოური ინვესტიციების დაცვა საინვესტიციო დავების მოგვარების ხელშეწყობით.²¹ მეორე, ICSID-ის კონვენციამ უნდა წახალისოს მესამე სამყაროს

¹² Vintila Denisia, "Foreign Direct Investment Theories: An Overview of the Main FDI Theories" 3 Eur. J. of Interdisc. Stud. (2010): 53-59.

¹³ მაგალითად, მრავალმხრივი საინვესტიციო გარანტიების სააგენტო (MIGA), მსოფლიო ბანკმა განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების განვითარებისათვის, მათ შორის, კერძო საერთაშორისო ინვესტიციების მოსაზიდად ჩამოაყალიბა. Ibrahim F.I. Shihata "MIGA and Foreign Investment: Origins, Operations, Policies and Basic Documents of the Multilateral Investment Guarantee Agency" (1988): 22, Okpe, "ICSID Arbitral Practice," 224.

¹⁴ Sergio Puig, "Emergence & Dynamism International Organizations: ICSID, Investor-State Arbitration & International Investment Law", 44 Geo. J. Int'l L. Winter, (2013): 531-607.

¹⁵ Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States, Oct. 14, 1966, 17 U.S.T. 1270, 575 U.N.T.S. 159.

¹⁶ David Caron, "ICSID in the Twenty-First Century: An Interview with Meg Kinnear", PROC., 105th Ann. Meeting of The Am. Soc'y of Int'l Law, (2011): 413.

¹⁷ Ibrahim F.I. Shihata, "Towards a Greater Depoliticization of Investment Disputes: The Role of ICSID and MIGA", 1 ICSID Rev. Foreign Inv. L.J. (1986).

¹⁸ Shihata, "Greater Depoliticization of Investment Disputes".

¹⁹ Shihata, "Greater Depoliticization of Investment Disputes".

²⁰ Ibrionke T. Odumosu, "The Antinomies of the (Continued) Relevance of ICSID to the Third World," 8 San Diego Int'l L.J. (2007): 345-357.

²¹ Odumosu, "Relevance of ICSID", 358.

ქვეყნებში²² ინვესტიციების შედინება.²³ ინვესტორებისთვის გარანტიების შეთავაზება ინვესტორ-სახელმწიფოს შორის არბიტრაჟის სახით „დამატებით წაახალისებს და სტიმულს მისცემს კერძო ინვესტიციების შედინებას იმ ტერიტორიებზე, რომელიც მისი ძირითადი ინტერესის საგანია.“²⁴ შესაბამისად, ICSID-ი დაფუძნდა სწორედ იმ რწმენით, რომ ინვესტიციების დაცვა წაახალისებდა კაპიტალის მოძრაობას, რაც თავის მხრივ, ხელს შეუწყობდა მესამე სამყაროს ქვეყნების ეკონომიკურ განვითარებას.²⁵

გარდა ამისა, ICSID-ის მესამე მიზანი არის „ერთიანი ხედვის ჩამოყალიბება“ ინვესტორებსა და მასპინძელი სახელმწიფოებისთვის.²⁶ ეს მიზანი, თითქოს აერთიანებს პირველ ორს, რადგან „სახელმწიფოსა და უცხოელ ინვესტორს შორის დავების დარეგულირების მიზნით შექმნილი ორგანიზაციის დაფუძნება, შესაძლებელია ერთ-ერთი მთავარი ნაბიჯი იყოს ერთიანი ხედვის ჩამოყალიბებისკენ და შედეგად წაახალისოს კერძო საერთაშორისო კაპიტალის შედინება ისეთ ქვეყნებში, რომლებსაც მათი მოზიდვის სურვილი აქვთ.“²⁷

ICSID-ის სისტემასთან ერთად, ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებები (შემდგომში, BIT), რომელიც საერთაშორისო საინვესტიციო სამართლის მნიშვნელოვანი წყაროა,²⁸ არა მხოლოდ ითვალისწინებენ საერთაშორისო მექანიზმების საშუალებით დავების მოგვარების შესაძლებლობას, არამედ ზოგადად კანონის უზენაესობის პრინციპს აღიარებენ უცხოელი ინვესტორების წინაშე.²⁹ BIT-ის არსებული მოდელები ხაზს უსვამს ინვესტორის დაცვას³⁰ და საერთაშორისო

²² ტერმინი მესამე სამყაროს ქვეყნები გაჩნდა ცივი ომის პერიოდში იმ მიზნით, რომ ეკონომიკურად ნაკლებად განვითარებული ქვეყნები, ერთი მხრივ, გამოეყოთ განვითარებული კაპიტალისტური ქვეყნებისაგან, ხოლო მეორე მხრივ, კომუნისტური ბლოკისაგან. დაბალი შემოსავლის მქონე განვითარებადი ქვეყნების რიცხვში შედის უმეტესად აფრიკის და ლათინური ამერიკის ზოგიერთი ქვეყანა; საშუალო შემოსავლის მქონე მესამე სამყაროს ქვეყნები ძირითადად შედგება აზიის მაღალი მაჩვენებლების მქონე ქვეყნებისაგან. იხ. Pam Slater, P. "Environmental Law In Third World Countries: Can It Be Enforced By Other Countries?", 5 ILSA J Int'l & Comp L., (1999): 519.

²³ Odumosu, "Relevance of ICSID," 358.

²⁴ Report of the Executive Directors on the Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States, 5 I.L.M. 524, (1965):12.

²⁵ Odumosu, "Relevance of ICSID", 359.

²⁶ Odumosu, "Relevance of ICSID", 359.

²⁷ ICSID Report: 9; International Bank for Reconstruction and Development, Report of the Executive Directors on the ICSID Convention, 18 March 1965, Para 12.

²⁸ Wolfgang Alschner, "The Impact of Investment Arbitration on Investment Treaty Design: Myth Versus Reality" 42 Yale J. Int'l L., (2017): 3.

²⁹ Leon, E. Trackman "The ICSID Under Siege", 45 Cornell Int'l L.J., (2012): 627; ასევე, ჩინეთის საინვესტიციო ხელშეკრულებების ევოლუციის შესახებ Alex Berger, "Investment Treaties and the Search for Market Access in China, Investment Treaty News", IISD, (2013) ხელმისაწვდომია: <https://www.iisd.org/itn/2013/06/26/investment-treaties-and-the-search-for-market-access-in-china/>.

³⁰ Jeswald W. Salacuse and Nicholas P. Sullivan, "Do BITs Really Work? An Evaluation of Bilateral Investment Treaties and Their Grand Bargain," 46 Harv. Int L.J. (2005): 74-76.

ხელშეკრულებით სთავაზობს უცხოურ ინვესტორებს ისეთ მოპყრობას, რომლის გარანტიას მასპინძელი სახელმწიფოს ეროვნული კანონმდებლობა ვერ იძლევა.³¹ ამასთანავე, თანამედროვე BIT-ის უმეტესი ნაწილი უცხოურ ინვესტიციებს სწორედ განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში არეგულირებს.³²

შესაბამისად, წინამდებარე სტატიის მიზანია განმარტოს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დაცვის საერთაშორისო სამართლებრივი მექანიზმების მნიშვნელობა ქვეყნის განვითარებისათვის. კერძოდ, შეფასდება რამდენად აქვს გავლენა ICSID-ის კონვენციასა და ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებების საერთაშორისო სამართლებრივ რეგულაციებს განვითარებად ქვეყნებზე.³³

1. განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების განმარტება

განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებზე საუბრისას, პირველ რიგში, ტერმინზე უნდა მოხდეს შეთანხმება. კერძოდ, როგორც უკვე აღინიშნა, ICSID-ის კონვენციის ერთ-ერთი მიზანი ზოგადად ეკონომიკური და განსაკუთრებით, მესამე სამყაროს ქვეყნების, განვითარების ხელშეწყობა იყო. თუმცა, მესამე სამყაროს ქვეყნებად სახელმწიფოების დაჯგუფება დღეს აღარ ხდება და მათ ხშირად განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების ნაწილს უწოდებენ.³⁴ ამასთანავე, რამდენიმე საარბიტრაჟო ტრიბუნალმა, გადაწყვეტილების გამოტანისას, ზოგადად სახელმწიფოს განვითარებაზე გაამახვილა ყურადღება და ეკონომიკური განვითარების გარდა, სოციალურ-პოლიტიკური მდგომარეობაც გაითვალისწინა დარღვევის ხარისხის და კომპენსაციის ოდენობის განსაზღვრისას.³⁵

შესაბამისად, სასურველია განიმარტოს „განვითარება“ და „ეკონომიკური განვითარება“, ასევე, „განვითარებადი“ და „განვითარებადი ეკონომიკის მქონე“ ქვეყნების მნიშვნელობა. კერძოდ, მნიშვნელოვანია დავადგინოთ შეგვიძლია თუ არა ტერმინების გაიგივება, განვითარებად ქვეყნებთან დაკავშირებით.

თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ ტერმინის „განვითარება“ ში-

³¹ Rudolf Dolzer and Christoph Schreuer, "Principles of International Investment Law," (2012): 13.

³² Elizabeth Moul, "The International Centre for The Settlement of Investment Disputes and the Developing World: Creating a Mutual Confidence in the International Investment Regime", 55 Santa Clara L. Rev., (2015): 885.

³³ კანონშემოქმედებაზე საარბიტრაჟო პრაქტიკის გავლენის ერთ-ერთი შეფასებისათვის იხ. მაგალითად, Mark S. Manger and Clint Peinhardt "Learning and Diffusion in International Investment Agreements" (7th Annual Conference on the Political Econ. of Int'l Org. (2014) xelmisawvdomia: http://www.uni-heidelberg.de/md/awi/peio/manger_peinhardt_26.08.2013.pdf.

³⁴ Salacuse and Sullivan, "Bilateral Investment Treaties," 875-890.

³⁵ Alex Genin, Eastern Credit Limited, Inc. and A.S. Baltoil v. The Republic of Estonia, ICSID Case No. ARB/99/2, Award, 25 June 2001; William Nagel v. The Czech Republic, SCC Case No. 049/2002 Award, 9 September 2003; Toto Costruzioni Generali S.p.A. v. The Republic of Lebanon, ICSID Case No. ARB/07/12, Award June 2012.

ნაარსი დროთა განმავლობაში შეიცვალა.³⁶ მაგალითად, გასული საუკუნის 50-60-იან წლებში, განვითარებაში მხოლოდ ეკონომიკური ზრდა მოიაზრებოდა, რაც ძირითადად მთლიანი შიდა პროდუქტის შეფასებით იზომებოდა.³⁷ 1950-იან წლებში მსოფლიოს განაწილება მხოლოდ ორ – მდიდარი და ღარიბი ქვეყნების - კატეგორიად იყო შესაძლებელი.³⁸ მოგვიანებით, განმარტების გაკეთებისას, ეკონომიკური განვითარების შედეგების თანაბარი გადანაწილების საკითხიც დადგა დღის წესრიგში.³⁹ სწორედ ამ დროსვე მოხდა სოციალური, პოლიტიკური და სხვა ფაქტორების დაკავშირება განვითარებასთან.⁴⁰

აქვე, სანამ განვითარების მნიშვნელობა იცვლებოდა და ვითარდებოდა, ტერმინი გამოიყენებოდა ორი სხვადასხვა მნიშვნელობით: განვითარება როგორც მიზნების ერთობლიობა და განვითარება, როგორც პროცესი, რომლითაც ეს მიზნები მიიღწევა.⁴¹ ტერმინის მიზანთან გაიგივებისას მასში მოიაზრებოდა ეკონომიკური კეთილდღეობა, სიღარიბის დაძლევა, გაუმჯობესებული ჯანდაცვის სისტემა, უკეთესი განათლება და სხვ.⁴²

ტერმინი „განვითარება“ და ასევე „განვითარებადი ქვეყნები“ არც საერთაშორისო სამართალშია ერთნაირად განმარტებული. მიუხედავად იმისა, რომ არაერთი საერთაშორისო ორგანიზაცია შეიქმნა განვითარების მხარდაჭერის მისიით,⁴³ სახელმწიფოთა შერჩევის კრიტერიუმები ყოველ შემთხვევაში განსხვავებულია.

მაგალითად, მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის (WTO) წევრ-სახელმწიფოთა უმეტესობა განვითარებადი ქვეყნებია, მაგრამ არ არსებობს „განვითარებადი სახელმწიფოს“ განმარტება მის ფარგლებში.⁴⁴

³⁶ Michael Cowen. and Robert Shenton “The Invention of Development, in Jonathan Crush” (ed.), (1995): 25.

³⁷ Hilmar Hilmarsson, “Managing Risks in Cross Border Energy Projects in Emerging Markets”, Review of International Comparative Management Vol. 13, Issue 5, (2012): 717.

³⁸ Ricardo Contreras, “Pursuing the Good Life: The Meaning of Development as It Relates to the World Bank and the IMF,” 9 Transnat'l L. & Contemp. Problems, Spring (1999): 93. მდიდარი ქვეყნების რიგში შედიოდა დასავლეთ ევროპის უმეტესი ქვეყანა, კანადა და ამერიკის შეერთებული შტატები; მეორე კატეგორია – ლათინური ამერიკის, აზიის და აფრიკის ქვეყნები – წარმოადგენდა ღარიბ ქვეყნებს, რაც მსოფლიოს მოსახლეობის 75 პროცენტი იყო.

³⁹ Hilmarsson, “Managing Risks,” 718.

⁴⁰ Hilmarsson, “Managing Risks,” 718.

⁴¹ Salacuse and Sullivan, “Bilateral Investment Treaties,” 876.

⁴² Salacuse and Sullivan, “Bilateral Investment Treaties,” 876.

⁴³ მაგალითად, გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია (FAO), სოფლის მეურნეობის განვითარების საერთაშორისო ფონდი (IFAD), მსოფლიო სავალუტო ფონდი (IMF), გაეროს განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია (UNESCO), გაეროს ინდუსტრიული განვითარების ორგანიზაცია (UNIDO), რეკონსტრუქციისა და განვითარების მსოფლიო ბანკი (IBRD), ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია (WHO) და სხვ.

⁴⁴ Peter Van den Bossche, “The Law and Policy of the World Trade Organization: Text, Cases and Materials, Cambridge University Press”, (2006): 106.

ქვეყნის სტატუსი დაფუძნებულია მისსავე შეფასებაზე.⁴⁵ სახელმწიფოები თავად განსაზღვრავენ განვითარებული თუ განვითარებადი სახელმწიფოების რიცხვს მიაკუთვნებენ თავს.⁴⁶ ორგანიზაციის ფარგლებში, განვითარებადი ქვეყნების რიცხვში, ასევე, შედის ე.წ. „ყველაზე ნაკლებად განვითარებული“ (LDCs) ქვეყნები.⁴⁷ შესაბამისად, მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციასთან დაკავშირებული სამართლებრივი ანალიზისას ქვეყნების ეს კატეგორია მოიპოვებს.

მსოფლიო სავალუტო ფონდი (IMF), თავის მხრივ, განსხვავებას აკეთებს განვითარებულ, განვითარებად და მზარდი ეკონომიკის მქონე⁴⁸ ქვეყნებს შორის.⁴⁹ ხშირად, ამ ბოლო კატეგორიაში მყოფ სახელმწიფოებსაც განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების რიცხვს მიაკუთვნებენ.⁵⁰ ზოგიერთი ავტორის შეფასებით „მსოფლიო სავალუტო ფონდმა, მხოლოდ გამოყო განვითარებად სახელმწიფოებს შორის განსაკუთრებით განვითარებული კატეგორია.“⁵¹

ასევე, განვითარებადი ქვეყნების თავისი კლასიფიკატორი აქვს მსოფლიო ბანკსაც, რომელმაც 2016 წლიდან სრულიად შეცვალა მიდგომა და საერთოდ უარი თქვა ქვეყნების განსხვავებაზე განვითარებად და განვითარებულ სახელმწიფოებად.⁵² ახლა მსოფლიო ბან-

⁴⁵ Peter Van den Bossche, “The Law and Policy of the World Trade Organization: Text, Cases and Materials, Cambridge University Press”, (2006): 106.

⁴⁶ იხ. ასევე, ტერმინთან დაკავშირებით განმარტება მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის ოფიციალურ ვებ-გვერდზე: https://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/d1who_e.htm.

⁴⁷ ამჟამად სულ 47 ქვეყანა არის გაეროს მიერ ყველაზე ნაკლებად განვითარებული ქვეყნების სიაში. სია ყოველ სამ წელიწადში ერთხელ იცვლება გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს მიერ, განვითარების პოლიტიკის კომიტეტის რეკომენდაციების საფუძველზე. ყველაზე ნაკლებად განვითარებადი ქვეყნის სტატუსის მინიჭებისას სამი კრიტერიუმი განიხილება: მთლიანი შიდა პროდუქტი ერთ სულ მოსახლეზე, ადამიანური რესურსები და ეკონომიკური მგრძობელობა. იხ. <http://unctad.org/en/pages/aldc/Least%20Developed%20Countries/UN-list-of-Least-Developed-Countries.aspx>.

⁴⁸ Emerging market economies [ავტ.].

⁴⁹ მთავარი კრიტერიუმები ქვეყნების კლასიფიცირებისას არის: (1) შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე, (2) ექსპორტის დივერსიფიკაცია და (3) მსოფლიო ეკონომიკურ ბაზარში ინტეგრაციის ხარისხი.

⁵⁰ Lain Soular, “The Role of Multilateral Financial Institutions in Bringing Developing Companies to U.S. Markets”, (1994) 17 Fordham Int'l L.J., gv. 37; Andy Chen, “Justifications and Limitations for Adopting Divergent Competition Policy and Law in Emerging Economies”, 43 Denv. J. Int'l L. & Pol'y, (2015): 379.

⁵¹ Daniel Benoliel, “The International Patent Propensity Divide,” 15 North Carolina Journal of Law and Technology, (2013): 51.

⁵² იხ. შეფასებები მსოფლიო ბანკის გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით: Neil Fantom, (et al), “The 2016 edition of World Development Indicators is out: three features you won't want to miss, World Bank Data Blog” (2016) <http://blogs.worldbank.org/opendata/2016-edition-world-development-indicators-out-three-features-you-won-t-want-miss>; Tim Fernholz, The World Bank is eliminating the term “developing country” from its data vocabulary, Quartz, (2016): <https://qz.com/685626/the-world-bank-is-eliminating-the-term-developing-country-from-its-data-vocabulary/>; Matthew Lynn, Why the title of 'developing country' no longer exists, Telegraph, (2016): <http://www.telegraph.co.uk/business/2016/05/23/why-the-title-of-developing-country-no-longer-exists/>.

კი ქვეყნებს გეოგრაფიული არეალისა და შემოსავლის მიხედვით ახარისხებს.⁵³

ამის მიზეზი, მსოფლიო ბანკის მონაცემთა განვითარების ჯგუფის შეფასებით, ანალიტიკურად უფრო დეტალური მონაცემების შეგროვების გარდა, თავად განვითარების მნიშვნელობის ცვლაა, მას შემდეგ, რაც გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ მდგრადი განვითარების მიზნები (SDGs)⁵⁴ ჩამოაყალიბა.⁵⁵ კერძოდ, ათასწლეულის განვითარების მიზნები (MDGs),⁵⁶ პირველ რიგში, განვითარებადი ქვეყნებისთვის შეიქმნა. არსებობენ დახმარების მსურველი და ამ დახმარების მიმღები სახელმწიფოები. მდგრადი განვითარების მიზნები კი განვითარებას ყველა სახელმწიფოსათვის მნიშვნელოვნად მიიჩნევს - ის უნივერსალურია.

განვითარებადი ქვეყნებისთვის უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების მნიშვნელობაზე საუბრისას, ავტორთა დიდი ნაწილი, სწორედ მსოფლიო ბანკის კატეგორიზაციით ხელმძღვანელობს.⁵⁷ აღნიშნული, შეიძლება, ამ ორგანიზაციის საინვესტიციო სამართლის განვითარებაში შეტანილი განსაკუთრებული წვლილითაც აიხსნას. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ 2016 წლის შემდგომ გაკეთებული სამართლებრივი შეფასებები ახალ კატეგორიზაციას ეფუძნება,⁵⁸ უმეტესად ქვეყნები კვლავაც განვითარებად სახელმწიფოებად მოიხსენიება.⁵⁹

შესაბამისად, რადგან არ არსებობს ერთიანი მიდგომა ტერმინთან დაკავშირებით, ასევე, ინვესტიციებთან დაკავშირებული დავების განხილვისას ტრიბუნალები ზოგადად ტერმინ „განვითარებას“ იყებენ, საუბარი იქნება განვითარებად და მზარდი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებზე, მსოფლიო ბანკისა და სავალუტო ფონდის კატეგორიზაციის შესაბამისად.

⁵³ მსოფლიო ბანკი ქვეყნებს შემოსავლის მიხედვით შემდეგ კატეგორიებად ყოფს: დაბალი, დაბალი-საშუალო, დაბალზე ნაკლებად საშუალო, მაღალი-საშუალო და მაღალი შემოსავლის მქონე ქვეყნები.

⁵⁴ UN General Assembly, Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 21 October 2015, A/RES/70/1, ხელმისაწვდომია: <http://www.refworld.org/docid/57b6e3e44.html>.

⁵⁵ იხ. მსოფლიო ბანკის მონაცემთა განვითარების ჯგუფის წევრთა შეფასება: Umar Serajuddin and Tariq Khokhar, "Should we continue to use the term "developing world"?" (2016) ხელმისაწვდომია: <http://blogs.worldbank.org/opendata/should-we-continue-use-term-developing-world>.

⁵⁶ United Nations, The Millennium Development Goals Report 2013, 1 July 2013, ISBN 978-92-1-101284-2, ხელმისაწვდომია: <http://www.refworld.org/docid/51f8fff34.html>

⁵⁷ Susan D. Franck, "Conflating Politics and Development? Examining Investment Treaty Arbitration Outcomes, Virginia Journal of International Law," (2014): 13.

⁵⁸ ქვეყნების კატეგორიზაცია მსოფლიო ბანკის ფისკალური წლის დასაწყისში, ივლისში, ხდება და 12 თვის განმავლობაში უცვლელი რჩება.

⁵⁹ Wolfgang Alschner, "The Impact of Investment Arbitration on Investment Treaty Design: Myth Versus Reality," 42 The Yale Journal of International Law, (2017).

2. უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებული საერთაშორისო სამართლებრივი რეგულაციების ევოლუცია განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში

განვითარებად ქვეყნებში უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებული საერთაშორისო სამართლებრივი რეგულაციების ევოლუცია შეიძლება სამ ეტაპად დაიყოს.⁶⁰

1960-იან წლებში, ინვესტიციებთან დაკავშირებული კანონმდებლობის გამოჩენა განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკური და პოლიტიკური დამოუკიდებლობისაკენ სწრაფვას დაემთხვა.⁶¹ ამ დროს სახელმწიფოებმა შეიმუშავეს ე.წ. “განცალკევების” პოლიტიკა, მკაცრი რეგულაციებით შეზღუდეს უცხოური კაპიტალის შემოდინება და მაღალი გადასახადების დაწესებით შეამცირეს უცხოური პროდუქციის შემოტანა.⁶²

ზოგიერთი ავტორის შეფასებით, ამ დროის ინვესტორ-სახელმწიფოს შორის ურთერთობების მარეგულირებელი კანონმდებლობა საკმაოდ ანტაგონისტურიც იყო. ძლიერი ადგილობრივი ეკონომიკის არარსებობამ განვითარებად ქვეყნებში თავად სახელმწიფოების გააქტიურება გამოიწვია. სახელმწიფო, ზოგჯერ ერთადერთი იყო, რომელსაც ინვესტიციის განმახორციელებელ საერთაშორისო კომპანიასთან შეეძლო თანამშრომლობა.⁶³

1970-იან წლებში, როდესაც უცხოური ინვესტიციები მნიშვნელოვანი გახდა განვითარებადი ეკონომიკის მქონე სახელმწიფოებისთვის, ინვესტიციების მარეგულირებელი კანონმდებლობა და რეგულირების ბუნებაც შეიცვალა. კერძოდ, უცხოური ინვესტიციების მარეგულირებელი კანონმდებლობა უფრო მოერგო ადგილობრივი და უცხოური კერძო კომპანიების ურთიერთობებს.⁶⁴

ამ პერიოდის კანონმდებლობის მიზანი, მათ შორის, უცხოელი ინვესტიციების მარეგულირებელი რეჟიმების შემოღებაც იყო.⁶⁵ ზოგიერთი უცხოელი ინვესტორების დისკრიმინირებასაც ახდენდა.⁶⁶ ინვესტიციების მარეგულირებელი კანონების უმეტესობამ უცხოელ ინვესტორებს შეზღუდვები დაუწესა იმ მიზნით, რომ კონკურენციის უნარი შეენარჩუნებინა ეკონომიკურად სუსტი ერებისათვის.⁶⁷

⁶⁰ Natalya Doronina and Natalya Semilutina, “Employment of Foreign Concepts of Law and Definitions on Market Economy Legislation,” 13 *Transnat'l L. & Contemp. Problems* (2003): 508.

⁶¹ Doronina and Semilutina, “Foreign Concepts and Market Economy”, 508.

⁶² Salacuse and Sullivan, “Bilateral Investment Treaties,” 879.

⁶³ OECD, WTO and World Bank Group, “Global Value Chains: Challenges, Opportunities, And Implications For Policy,” Report prepared for submission to the G20 Trade Ministers Meeting Sydney, Australia, 19 July 2014: 22-19.

⁶⁴ Odumosu, “Relevance of ICSID,” 376-384.

⁶⁵ Doronina and Semilutina, “Foreign Concepts and Market Economy”, 508.

⁶⁶ მაგალითად, ადრეული 1970-იანი წლების ანდების საერთო ბაზრის საინვესტიციო კოდექსი. (Agreement on Andean Sub-Regional Integration, 26 May 1969, 8 I.L.M. 910 (1969)).

⁶⁷ Alexander Groh and Matthias Wich, “Emerging Economies' Attraction of Foreign Direct

უცხოურ “მფლობელობაში” მყოფი კაპიტალის ნაციონალიზაციაში პიკს სწორედ 1970-იანი წლების შუა პერიოდში მიაღწია.⁶⁸ ამ გადაწყვეტილების მიზეზი იყო, მათ შორის, უცხოური ინვესტიციების გავლენის შეზღუდვის მცდელობა განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის და სურვილი გაეკონტროლებინათ ეკონომიკური კავშირები გარე სამყაროსთან. სწორედ დამოუკიდებელი ეკონომიკის ქონის სურვილმა აიძულა არაერთი ქვეყანა ეფიქრა თავის საავტომობილო თუ საავიაციო ქარხნებზე, წისქვილებსა და სხვა.⁶⁹ ამ პერიოდს განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების განვითარების პირველ მოდელს უწოდებენ.⁷⁰

1980-იანი წლებიდან ეს მოდელი კარგავს თავის მნიშვნელობას, რისთვისაც რამდენიმე მიზეზი არსებობდა. პირველ რიგში, მან არ მოიტანა განვითარება. მეორე, გარე სამყარო აქტიურად ცდილობდა შეეტანა ცვლილებები ამ ქვეყნებში, ხშირად როგორც ფინანსური დახმარების ნაწილი ან პირობა.⁷¹ ასე მაგალითად, მსოფლიო ბანკმა, საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა, საერთაშორისო კომერციულმა ბანკებმა და სხვებმა დააწესეს გარკვეული პრინციპები, რომლებიც “ვაშინგტონის კონსენსუსის” სახელით არის ცნობილი და მოითხოვდნენ საბიუჯეტო დეფიციტების, სავალუტო ბრუნვის მკაცრ კონტროლს, სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული საწარმოების პრივატიზაციასა და ღიაობას უცხოური ვაჭრობა-ინვესტიციებისთვის.⁷² ყველაფერმა ამან ერთობლიობაში განვითარების მეორე მოდელი შეადგინა. შეიძლება ითქვას, რომ უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებული ეროვნული კანონმდებლობის განვითარებაზე გავლენა, სავაჭრო ურთიერთობების საერთაშორისო მარეგულირებელმა რეგულირებამ იქონია.⁷³

დღეისათვის განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკას ახასიათებს ღიაობა დანარჩენი მსოფლიოსადმი, განსაკუთრებით ვაჭრობისა და ინვესტიციების კუთხით. დახურული ეკონომიკის და ეკონომიკური თვითკმარობის იდეის კრახმა, რომელსაც ცხოვრების პირობების გაუმჯობესება უნდა მოეტანა, მესამე სამყაროს ქვეყნები მიიყვანა იმ

Investment,” *Emerging Markets Review* 13 (2012): 210–229.

⁶⁸ United Nations, *World Investment Report: Transnational Corporations and Integrated International Production*, ST/CTC/156 (1993):17.

⁶⁹ David M. Trubek and Mark Galanter, “Scholars in Self-Estrangement: Reflections on Crisis in Law and Development Studies in the United States,” *Wis. L. Rev.* (1974): 1062-1079.

⁷⁰ Salacuse and Sullivan, “Bilateral Investment Treaties,” 880.

⁷¹ Salacuse and Sullivan, “Bilateral Investment Treaties,” 880.

⁷² ტერმინი “ვაშინგტონის კონსენსუსი” ამერიკელი ეკონომისტის ჯონ ვილიამის მიერ იქნა შემოტანილი 1989 წელს და ათი ფართო რეფორმის მიმართულებისაგან შედგება.

⁷³ მათ შორის, ვაჭრობისა და ტარიფების გენერალურ შეთანხმებაში (GATT) ასახულმა დოქტრინამ, განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების კონკურენციის აუცილებლობის შესახებ, საფუძველი ჩაუყარა საინვესტიციო კანონმდებლობის ახალ თაობას. GATT-ის დისკრიმინაციის აკრძალვის პირობა საინვესტიციო ურთიერთობებშიც შეიძლება გავრცელდეს.

დასკვნამდე, რომ საჭიროა მეტი ღიაობა და ორიენტირება დანარჩენ მსოფლიოზე.⁷⁴ ისინი უცხოურ ინვესტიციებს უკვე აღიქვამენ არა როგორც საფრთხედ ეკონომიკური დამოუკიდებლობისათვის, არამედ როგორც კაპიტალის ზრდის, ტექნოლოგიური განვითარებისა და მსოფლიო ბაზართან კავშირის დამყარების საშუალებას.⁷⁵

სახელმწიფოს მიერ თავისი უფლებამოსილების გამოყენება, უცხოელი ინვესტორების შესაბამისი გარანტიებითა და დაცვის ღონისძიებებით უზრუნველსაყოფად, შესაძლებელია რამდენიმე მიზანს ემსახურებოდეს, მაგალითად: კერძო სუბიექტებზე ზემოქმედება მონეტარული და სავაჭრო პოლიტიკის საშუალებით; ეკონომიკური აგენტის საქმიანობის დარეგულირება საბაჟო, სამუშაო და სხვა ნორმების საშუალებით; კონფლიქტების პრევენცია სრულყოფილი ეკონომიკური სისტემის დაგეგმვის საშუალებით და სხვ.⁷⁶ თუმცა, საინტერესოა იარსებებს თუ არა საერთაშორისო საინვესტიციო გარანტიები რომელსაც გვერდს ვერ აუვლის სახელმწიფო ამ დროს? თუ კი, რა მნიშვნელობის შეიძლება იყოს ის განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნისთვის.

3. ICSID-ის კონვენციის მნიშვნელობა განვითარებასა და განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის

უცხოელი ინვესტორებისათვის საერთაშორისო გარანტიებისა და დაცვის ღონისძიებებით უზრუნველყოფის არსებობის საჭიროება მეორე მსოფლიო ომის ბოლოსთვის გამოიკვეთა. გაჩნდა აუცილებლობა განვითარებულყოფილ პროგრამები და კონცეფციები, რომლებიც საერთაშორისოდ გავრცელდებოდა, განსაკუთრებით მესამე სამყაროს ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებში.⁷⁷ კოლონიების პოლიტიკური დამოუკიდებლობისაკენ სწრაფვამ, მათ შორის დიდი ბრიტანეთის, საფრანგეთის, ბელგისა და პორტუგალიისაგან, მნიშვნელოვანი გახადა საერთაშორისო განვითარება განვითარებადი სახელმწიფოებისათვის. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური მდივნის დაკვეთით, 1952 წლის რეზოლუციის⁷⁸ საფუძველზე ჩატარებული კვლევის შედეგად, 1954 წელს მომზადდა რეზოლუცია, რომელიც მოუწოდებდა წევრ-სახელმწიფოებს არაგანვითარებულ სახელმწიფოებში კაპიტალდაბანდებისკენ.⁷⁹ საყოველთაოდ მხარდაჭერილი რეზოლუცია ადასტურებდა, რომ: „კერძო ინვესტიციების შედინება არ ემთხვევა იმ სფეროებს, სადაც განვითარების აუცილებლობა ყველაზე მეტად

⁷⁴ Ibrahim Shihata, "The World Bank in a Changing World," (1995): 518-520.

⁷⁵ Salacuse and Sullivan, "Bilateral Investment Treaties," 885-886.

⁷⁶ Thomas J. Biersteker, "Reducing the role of the state in the economy: A conceptual exploration of IMF and World Bank prescriptions," *International Studies Quarterly*, 34(4) (1990): 477-492.

⁷⁷ Okpe, "ICSID Arbitral Practice," 225.

⁷⁸ G.A. Res. 622 C (VII), para. 5, U.N. Doc. A/RES/622 (Dec. 21, 1952).

⁷⁹ G.A. Res. 824 (IX), U.N. Doc. A/RES/824 (Dec. 11, 1954).

არის.”⁸⁰

ინვესტიციების მოზიდვის აუცილებლობის ფონზე, შესაბამისი საერთაშორისო განვითარების მიზნით, რეზოლუცია ქვეყნებს, რომლებსაც უცხოური პირდაპირი ინვესტიციები სურდათ, მოუწოდებდა: „საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესების მიზნით, გადაესინჯათ ეროვნული კანონმდებლობა, პოლიტიკა, ადმინისტრაციული პრაქტიკა, [...] შეჭერებულიყვნენ ინიციატივებზე, რომლებიც წაახალისებდა და დაიცავდა უცხოურ ინიციატივებს მათ ტერიტორიაზე.”⁸¹

ერთ-ერთი შეფასებით რეზოლუციით განვითარებასა და უცხოურ ინვესტიციებს შორის ურთიერთმიმართებას ჩაეყარა საფუძველი.⁸² თუმცა, როგორც აღინიშნა, ჩვეულებითი საერთაშორისო სამართლის პრინციპები უცხოურ ინვესტიციებს ბევრ ბარიერს უწესებდნენ, მათ შორის სასამართლოში მიმართვასთან დაკავშირებით. აღნიშნულმა, თავის დროზე დიპლომატიურ ჩარევას და ე.წ. „შეიარაღებული დიპლომატიის”⁸³ გამოყენებას შეუწყო ხელი. მის არსებობას საერთაშორისო სამართალში, თავის მხრივ, საერთაშორისო ვაჭრობისა და ინვესტიციების განვითარების მიზნით უცხო ქვეყნის საკუთრების დაცვის ვალდებულებამ განაპირობა. თუმცა, დიპლომატიური დაცვის გამოყენება, როგორც უკვე აღინიშნა, უფრო პოლიტიკური იყო თავისი არსით, ვიდრე სამართლებრივი.⁸⁴ ამასთანავე, ყოველთვის არსებობდა მნიშვნელოვანი შეკითხვები მასპინძელი სახელმწიფოს სასამართლოს მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით უცხოური ინვესტიციების დაცვისას.

საბოლოო ჯამში, უცხოური ინვესტიციების დაცვა პრობლემურ საკითხად იქცა განვითარების საერთაშორისო მისწრაფებაში. სხვაგვარად, უცხოური საინვესტიციო დავების ზოგადად მისაღები სისტემის არ არსებობა ყველაზე სუსტი რგოლი აღმოჩნდა ინვესტიციების წახალისებისა და დაცვის საქმეში.⁸⁵ პრობლემა განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა საერთაშორისო განვითარებაზე პასუხის-

⁸⁰ G.A. Res. 824 (IX), U.N. Doc. A/RES/824 (Dec. 11, 1954), para 5.

⁸¹ G.A. Res. 824 (IX), U.N. Doc. A/RES/824 (Dec. 11, 1954), para 1 (a-c).

⁸² Rosalyn Higgins, “Problems and Process: International Law and How We Use It,” Oxford University Press (1994): 78-80.

⁸³ James Cable, “Gunboat Diplomacy, 1919–1991: Political Applications of Limited Naval Force,” 3rd ed. New York: St. Martin's Press (1994).

⁸⁴ პოტენციურად მუდამ არსებობდა ინტერესთა კონფლიქტი სამ მხარეს შორის (უცხოელი ინვესტორი, მასპინძელი და წარმოშობის სახელმწიფო). უმეტეს შემთხვევაში, უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებით დავები წარმოიშობა ერთი მხრივ ინვესტორს და მეორე მხრივ მასპინძელი ქვეყნის მთავრობას შორის. ინვესტორის წარმომავლობის ქვეყანა კონფლიქტში შეიძლება ჩაერთოს მისი მოქალაქის წახალისებით ან თხოვნით. ასეთ შემთხვევაში მასპინძელი ქვეყანა, განიხილავს რა დავას საკუთარი კანონმდებლობის საფუძველზე, სხვა ქვეყნის ნებისმიერი უთანხმოება ინვესტორთან, შესაძლებელია ქვეყნის სუვერენიტეტისათვის გამოწვევად აღიქვას.

⁸⁵ Okpe, “ICSID Arbitral Practice,” 231.

მგებელი საერთაშორისო ორგანიზაციებისათვის, მათ შორის მსოფლიო ბანკისთვის.

მსოფლიო ბანკი, 1960-იან წლებში დაინტერესდა უცხოელ ინვესტორებსა და მასპინძელ სახელმწიფოებს შორის დავების მოგვარების პრობლემით, როგორც საფრთხისშემცველი საკითხით უცხოური ინვესტიციების წახალისებისათვის.⁸⁶ რამდენიმე შემთხვევაში, უცხოელმა ინვესტორებმა და სახელმწიფოებმა მიმართეს კიდევაც მსოფლიო ბანკს დავის გადაწყვეტაში დახმარების მიზნით.⁸⁷

ICSID-ის კონვენციის 25-ე მუხლი განსაზღვრავს ცენტრის იურისდიქციას და ამბობს რომ ის ვრცელდება ნებისმიერ სამართლებრივ დავაზე რომელიც ინვესტიციებიდან წარმოიშობა. მსოფლიო ბანკის აღმასრულებელი დირექტორების მოხსენება ამ საკითხზე ამბობს, რომ: “არ ყოფილა მცდელობა მოეხდინათ ტერმინ “ინვესტიციის” განმარტება, მიენიჭა რა განსაკუთრებული მნიშვნელობა მხარეთა თანხმობას და მექანიზმს, რომლის საშუალებით ხელმომწერ სახელმწიფოებს შეუძლიათ წინასწარ გახადონ ცნობილი, თუ ასე სურთ, დავების ის კატეგორიები, რომლებზეც ისინი ცენტრის საშუალებით განხილვაზე თანხმობას აცხადებენ.”⁸⁸

განსაზღვრების არ არსებობას პრობლემა არ შეუქმნია და ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში შეთანხმება იმაზე, თუ რა მიიჩნევა ინვესტიციად, ხდება მხარეთა შორის ორმხრივ საინვესტიციო ხელშეკრულებაში.⁸⁹ შესაბამისად ეს “ორსაფეხურიანი მიდგომა” წესად იქცა.⁹⁰

ამასთანავე, უცხოური ინვესტიციების დაცვის საერთაშორისო სტანდარტების განვითარების კონტექსტის მიმოხილვისას მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ICSID-ის კონვენციის საფუძველზე, საგნობრივი იურისდიქცია, რომელიც 25(1) მუხლშია მოცემული, უკავშირდება შეკითხვას - ეხება თუ არა დავა ინვესტიციას და არა იმას, აღნიშნული ინვესტიცია მასპინძელი სახელმწიფოს კანონმდებლობის შესაბამისად იყო გაკეთებული თუ არა. შესაბამისად, როგორც ტრიბუნალმა საქმეში *Saba Fakes v. Turkey* განაცხადა:

“კეთილსინდისიერება და კანონიერების პრინციპი ვერ იქნება ინკორპორირებული 25(1) მუხლის განსაზღვრებაში კონვენციის ენისთვის ზიანის მიყენების გარეშე: ინვესტიციები შეიძლება იყოს “კანონიერი” ან “უკანონო”, გაკეთებული კეთილსინდისიერად ან არა,

⁸⁶ Gautami S. Tondapu, “International Institutions and Dispute Settlement: The Case of ICSID,” 22 *Bond L. Rev.* (2010): 81-83.

⁸⁷ იხ. ამონარიდი მსოფლიო ბანკის პრეზიდენტის მიმართვიდან მმართველთა საბჭოს ყოველწლიურ შეხვედრაზე, ICSID, *History of the ICSID Convention: Documents Concerning the Origin and Formulation of the Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States*, Vol. II, Part 1, ICSID Publication, 1968.

⁸⁸ ICSID, *Report of the Executive Directors on ICSID Convention*, 2006.

⁸⁹ Dolzer and Schreuer, “International Investment Law,” 60.

⁹⁰ Dolzer and Schreuer, “International Investment Law,” 61-62.

მიუხედავად ამისა მაინც ინვესტიციის სტატუსს ინარჩუნებენ. სიტყვათშეთანხმება “კანონიერი ინვესტიცია” ან “ინვესტიცია განხორციელებული კეთილსინდისიერად” არ არის ამომწურავი და გამოთქმები “არაკანონიერი ინვესტიცია” ან “ინვესტიცია განხორციელებული ბოროტი განზრახვით” არ წარმოადგენს საპირისპირო მნიშვნელობის მქონე სიტყვებს.”⁹¹

მართალია, როგორც უკვე აღინიშნა, მასპინძელი სახელმწიფოს ეკონომიკის განვითარება კონვენციის მიერ აღიარებული მიზანია, ის არ და ვერ იქნება დამოუკიდებლად კრიტერიუმი ინვესტიციების განსაზღვრისას.⁹²

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ არსებობს განსხვავებული მოსაზრებაც და ზოგიერთი ტრიბუნალის გადაწყვეტილებით ICSID-ის საშუალებით ინვესტიციების დაცვის საერთაშორისო მექანიზმის მიზანი ვერ იქნება მასპინძელი სახელმწიფოს კანონების დარღვევით, არაკეთილსინდისიერად, მოტყუებით ან კორუფციის საშუალებით გაკეთებული ინვესტიციების დაცვა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ის იცავს კანონიერ და *bona fide* ინვესტიციებს.⁹³

საინტერესოა, რომ საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალი და უფრო ხშირად ICSID-ის ტრიბუნალები კრიტიკის ობიექტი ინვესტორის უპირატეს მდგომარეობაში ჩაყენების გამო გამხდარან, რადგან ერთ-ერთი შეფასებით სწორედ ამ პრინციპს ეფუძნება მთელი სისტემა.⁹⁴ თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ სტატისტიკურად ინვესტორები იმდენჯერვე აგებენ რამდენჯერაც სახელმწიფოები, დანახარჯები, განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნის შემთხვევაში, მნიშვნელოვანია მაშინაც, როდესაც სახელმწიფოს დაუსაბუთებელი საქმის არსებითი ნაწილების გაბათილება უხდება მხოლოდ.⁹⁵

მიუხედავად არსებული შეფასებისა, რომ განვითარებადი ან ქვეყნებისთვის საერთაშორისო ორგანიზაციების წევრობა, სხვადასხვა რისკების არარსებობის მხრივ, რეიტინგებში უკეთეს პოზიციასთან ასოცირდება,⁹⁶ საერთაშორისო საინვესტიციო სამართლებრივ ურთიერთობებთან დაკავშირებით პრაქტიკა სხვაგვარადაც წარიმართა.

მაგალითად, 2007 წელს ბოლივია პირველი განვითარებადი სახელმწიფო გახდა, რომელმაც უარი განაცხადა ICSID-ის წევრობაზე

⁹¹ Saba Fakes v. Republic of Turkey, ICSID Case No. ARB/07/20, Award (July 14, 2010), para. 112.

⁹² Saba Fakes v. Republic of Turkey, ICSID Case No. ARB/07/20, Award (July 14, 2010), para 111.

⁹³ Phoenix Action, Ltd. v. The Czech Republic, ICSID Case No. ARB/06/5, Award, 15 April 2009, para 114.

⁹⁴ Kathleen McArthur and Pablo Ormachea, “International Investor-State Arbitration: An Empirical Analysis of ICSID Decisions on Jurisdiction,” 28 The Review of Litigation (2009): 563.

⁹⁵ Yaroslau Kryvoi, “International Centre for Settlement of investment Dispute,” Kluwer Law International, Vol. 37 (2010): 242.

⁹⁶ Axel Dreher “Membership has its privileges: The Effect of Membership in International Organizations on FDI,” World Development Vol. 66, (2010): 346.

ზუსტად მაშინ, როდესაც ქვეყანა მასიურად ახდენდა ეკონომიკური სექტორის ნაციონალიზაციას.⁹⁷ ამავდროულად ეკვადორმა შეზღუდა კონვენციის საფუძველზე შესაძლო დავები.⁹⁸ კერძოდ განაცხადა, რომ აღარ დათანხმდება ბუნებრივ რესურსებთან დაკავშირებულ დავებს. 2009 წელს კი, ბოლოვების მსგავსად - კონვენციის დენონსირება მოახდინა, რომელსაც 2012 წელს ვენესუელაც შეუერთდა.

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ბოლივიის გადაწყვეტილების ათი წლის თავზე ავტორები აცხადებენ, რომ ქვეყანა ჯერაც აქტიურადაა ჩართული ICSID-ის დავებში. მათ შორის არა მხოლოდ ისეთ შემთხვევებში, რომლებიც ICSID-სათვის გადაწყვეტილების შესახებ შეტყობინებამდე,⁹⁹ ან კონვენციით გათვალისწინებული შემდგომი ექვსთვიანი ვადის განმავლობაში დარეგისტრირდა,¹⁰⁰ არამედენ გასვლიდან დიდი ხნის შემდეგ.¹⁰¹

შესაბამისად, ICSID-ს არბიტრაჟის კარი ინვესტორისათვის სრულად დახურული არასდროსაა და დამატებით გარანტიებს სთავაზობს უცხოელ ინვესტორებს, არ აძლევს რა განვითარებად სახელმწიფოებს, ბოლივიის მსგავსად, სწრაფი დაღწევის საშუალებას. შესაძლებელია სწორედ ამიტომ, თანდათანობით, არბიტრაჟის გზით დავის, მით უფრო ინვესტიციებთან დაკავშირებულის, გადაწყვეტა, სულ უფრო პოპულარული ხდება მსოფლიოს მასშტაბით, მათ შორის, განსაკუთრებით, განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებთან მიმართებით.¹⁰²

4. ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებების მნიშვნელობა განვითარებადი სახელმწიფოებისათვის

უცხოური ინვესტიციების დაცვის ერთ-ერთი გარანტიის ფორმა - ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულება - პირველად 1950-იან წლებში იქნა შემოთავაზებული და სწრაფად გახდა საერთაშორისო საინვესტიციო სამართლის მნიშვნელოვანი კომპონენტი.¹⁰³

ერთ-ერთი შეფასებით, ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებე-

⁹⁷ ბოლივიის სახელმწიფოს შეტყობინება ICSID-ის კონვენციის 71-ე მუხლის შესაბამისად, 16 მაისი 2007, პრეს-რელიზი ხელმისაწვდომია: <http://icsidfiles.worldbank.org/icsid/icsid/staticfiles/Announcement3.html>

⁹⁸ ეკვადორის სახელმწიფოს შეტყობინება ICSID-ის კონვენციის 25(4)-ე მუხლის შესაბამისად, 5 დეკემბერი 2007, პრეს-რელიზი ხელმისაწვდომია: <http://icsidfiles.worldbank.org/icsid/icsid/staticfiles/Announcement9.htm>

⁹⁹ Quiborax S.A. and Non Metallic Minerals S.A. v. Plurinational State of Bolivia, ICSID Case No. ARB/06/2.

¹⁰⁰ E.T.I. Euro Telecom International N.V. v. Plurinational State of Bolivia, ICSID Case No. ARB/07/28.

¹⁰¹ კერძოდ, საქმე დარეგისტრირდა 2010 წლის 12 აპრილს, ბოლივიის მხრიდან კონვენციის დენონსირებიდან ორი წლის შემდგომ. იხ. Pan American Energy LLC v. Plurinational State of Bolivia, ICSID Case No. ARB/10/8.

¹⁰² Adesina Bello "Arbitration: A panacea for investment disputes, Arabian Journal of Business and Management Review," Vol. 4, No.2 (2014): 14.

¹⁰³ Rudolf Dolzer and Margrete Stevens "Bilateral Investment Treaties," Kluwer law International (1995): 1-18.

ბის შემოდების მიზეზი იმაშია, რომ „ჩვეულებითი სამართალი მეტისმეტად ამორფულად იქნა მიჩნეული და შესამაბისად შეუძლებელი იყო უცხოური ინვესტორების საკმარისად დაცვა და დახმარება.“¹⁰⁴ თუმცა დღეს უკვე გაჩნდა შეფასებები, რომ საინვესტიციო ხელშეკრულებების ძირითადი დებულებები, როგორცაა მაგალითად, სამართლიანი და თანასწორი მოპყრობა, სრული დაცვა და უსაფრთხოება, „იქცა ჩვეულებითი სამართლის ნაწილად, სავალდებულო ძალის მქონე შედეგით ყველა სახელმწიფოსთვის, იმათი ჩათვლით, რომლებიც არ არიან ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულების ხელმომწერები.“¹⁰⁵ ეს მხარდაჭერილია ICSID-ის ტრიბუნალების ზოგიერთი გადაწყვეტილებით.

საინტერესოა, რომ ინვესტიციების დაცვის შესახებ ორმხრივ ხელშეკრულებებს საფუძველი არა განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების, არამედ კაპიტალის ექსპორტიორი ქვეყნების ინიციატივით ჩაეყარა, რათა დაეცვათ საკუთარი კომპანიები და მოქალაქეები სწრაფად ცვალებადი პირობებისაგან საზღვარგარეთ.¹⁰⁶

მეცხრამეტე საუკუნეში, ამერიკის შეერთებული შტატები და ევროპის ქვეყნები ამტკიცებდნენ რომ მოკავშირეებს დაცვის მინიმალური სტანდარტებით სარგებლობა შეეძლოთ საერთაშორისო სამართლის საფუძველზე.¹⁰⁷ მეოცე საუკუნის დასაწყისიდან ჩნდება სახელმწიფოებს შორის არბიტრაჟი, უცხოელთა, მათ შორის ინვესტორების, დაცვის უზრუნველყოფის საშუალებად. თუმცა შეუთანხმებლობა უცხოური ინვესტიციების დაცვის ხარისხთან დაკავშირებით მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრიდან დაიწყო.¹⁰⁸ დეკოლონიზაციამ და სოციალიზმმა ხაზი გაუსვა ბუნებრივ რესურსებზე სუვერენულ კონტროლს,¹⁰⁹ რომელიც ზოგჯერ წინააღმდეგობაში მოდიოდა უცხოურ საკუთრებასთან.

განვითარებულმა სახელმწიფოებმა აღნიშნულს ინვესტიციების დაცვის შესახებ ორმხრივი ხელშეკრულებების გაფორმებით უპასუხეს მოკავშირე განვითარებად სახელმწიფოებთან და ასევე, საერთაშორისო საარბიტრაჟო მექანიზმების ჩამოყალიბების ხელშეწყობით, რაც საერთაშორისო საინვესტიციო ურთიერთობების დეპოლიტიზირებას გამოიწვევდა. ერთ-ერთი შეფასებით აღნიშნული მცდელობის კულმინაციას სწორედ მსოფლიო ბანკის მიერ ICSID-ის მექანიზმების შემუშავება წარმოადგენდა.

¹⁰⁴ Rudolf Dolzer and André von Walter “Fair and Equitable Treatment: Lines of Jurisprudence on Customary Law,” in Federico Ortino, Lahra Liberti, Audley Sheppard, Hugo Warner, “Investment Treaty Law,” Vol. II (2007): 99.

¹⁰⁵ Stephen Schwebel, “A BIT about ICSID,” ICSID Review, Vol. 23 (2008): 5.

¹⁰⁶ Dolzer and Schreuer, “International Investment Law,” 310-12.

¹⁰⁷ Jonathan Gimblett and Thomas Johnson, “From Gunboats to BITs: The Evolution of Modern International Investment Law, in Yearbook on International Investment Law & Policy 2010-2011,” (2011): 650.

¹⁰⁸ Gimblett and Johnson, “From Gunboats to BITs,” 650.

¹⁰⁹ Muthucumaraswamy Sornarajah, “The International Law on Foreign Investment,” Cambridge University Press (2010): 21-28.

მაღე საინვესტიციო არბიტრაჟი საინვესტიციო სამართლის საფუძვლად იქცა. არაერთი მეცნიერი იმასაც ამტკიცებს, რომ ინვესტორ-სახელმწიფოს შორის არბიტრაჟმა შეცვალა საერთაშორისო საინვესტიციო ხელშეკრულებები. მაგალითად, პროფესორი თომას ვალდი ვარაუდობს, რომ საინვესტიციო არბიტრაჟმა “ფუნდამენტურად შეცვალა ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებების ბუნება”.¹¹⁰ ასევე, იოს პაულინი ამტკიცებს, რომ საინვესტიციო არბიტრაჟმა “ფუნდამენტურად შეცვალა უცხოური ინვესტიციების დაცვის წესები” და ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებების თაობებს სწორედ ინვესტორ-სახელმწიფოს არბიტრაჟზე თანხმობის პირობის არსებობის მიხედვით განასხვავებს.¹¹¹ კიდევ ერთი შეფასებით სწორედ ინვესტორ-სახელმწიფოს არბიტრაჟმა შეუწყო ხელი “ახალი თაობის საინვესტიციო ხელშეკრულებების” გაჩენას, რომლებიც უფრო მეტად უსვამენ ხაზს მასპინძელი სახელმწიფოს მოქნილობას.¹¹²

განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნისათვის ორმხრივი ხელშეკრულებით მიიღწევა ორი მნიშვნელოვანი შედეგი, პირველი, ის აზუსტებს და ამდენად ასტაბილურებს მასპინძელი სახელმწიფოს საინვესტიციო გარემოს და მეორე, ავსებს მასპინძელი სახელმწიფოს სუსტ ინსტიტუტებს, რის გარეშე უცხოური ინვესტიციები ადეკვატურად დაცული შეიძლება არც ყოფილიყო.¹¹³

თუმცა, ის თუ რამდენად ახერხებენ ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებები უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების ნაკადების გაზრდას განვითარებად სახელმწიფოებში და შესაბამისად ეკონომიკის განვითარებას, საკამათოა. მიუხედავად ორმხრივ საინვესტიციო ხელშეკრულებებსა და პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს შორის ურთიერთმიმართებაზე ჩატარებული არაერთი კვლევისა, არ არსებობს შეთანხმება რამდენად უწყობს ხელს ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულების ხელმოწერა პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს. ზოგიერთი ავტორი ამას ისეთ გარემოებებს უკავშირებს, როგორცაა საინვესტიციო ხელშეკრულებების შინაარსის, ასევე, რეგიონებსა და სახელმწიფოებს შორის არსებული განსხვავება.¹¹⁴

მეტიც, ზოგიერთი ავტორისათვის, ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულების დადებითი ეფექტის დამტკიცებისას ინვესტიციების შემოდინების წახალისების პროცესზე, კითხვის ნიშნები არსებობს იმას-

¹¹⁰ Thomas Walde, “Interpreting Investment Treaties: Experiences and Examples, in *International Investment Law for the 21st Century: Essays in Honour of Christoph Schreuer*,” (2009): 724-748.

¹¹¹ Joost Pauwelyn, “At the Edge of Chaos: Foreign Investment Law as a Complex Adaptive System, How it emerged and how it can be Reformed,” 29 *ICSID Rev.* 372 (2014): 395-96.

¹¹² UNCTAD, (2012) *World Investment Report: Towards a New Generation of Investment Policies*.

¹¹³ Alec R. Johnson, “Rethinking Bilateral Investment Treaties in Sub-Saharan Africa,” 59 *Emory L.J.* 919 (2010): 925.

¹¹⁴ Johnson, “Bilateral Investment Treaties in Sub-Saharan Africa,” 925.

თან დაკავშირებითაც თავად უცხოური პირდაპირი ინვესტიციები თუ განავითარებენ ქვეყანას.¹¹⁵ თეორიულად, როგორც ეს უკვე ადრე აღინიშნა, ინვესტიციებს შემოაქვს ფული, ცოდნა, ახალი ტექნოლოგიები და ადგილობრივი ბაზრის მრავალფეროვნება; ასევე, რაც განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების შემთხვევაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, მათ მოჰყვება საერთაშორისო და გარე დახმარებაზე ნაკლები დამოკიდებულება.¹¹⁶

თუმცა, ინვესტორსა და სახელმწიფოს შორის, ორმხრივ საინვესტიციო ხელშეკრულებებში, მყარი ვალდებულებების არ არსებობა, რამდენიმე მიმართულებით შეიძლება აღმოჩნდეს განვითარებისათვის ხელისშემშლელი. მაგალითად, ადგილობრივი სახელმწიფოს მუშახელის დასაქმების ვალდებულების არ არსებობის გამო, უცხოელ ინვესტორები ხშირად მაღალკვალიფიციურ უცხოელებს ასაქმებენ.¹¹⁷ შესაბამისად, ასეთი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ხელს ვერ უწყობენ ინვესტიციებთან ასოცირებულ ქვეყნის განვითარებასთან დაკავშირებულ ისეთ ასპექტს, როგორც დასაქმება და ქვეყნის მუშახელის უნარების გაუმჯობესება.

ასევე, ხშირად ხელშეკრულებები არაფერს ამბობენ ტექნოლოგიებისა და ცოდნის გადმოტანაზე მასპინძელ სახელმწიფოში. შედეგად, ინვესტორები ახერხებენ ტექნოლოგიები თავის ქვეყანაში შექმნან, შვილობილ კომპანიაში გააგზავნონ და უცხოელების საშუალებითვე მართონ, ცოდნის ადგილობრივად გაზიარების გარეშე.

დასკვნა

მიუხედავად იმისა, რომ მსჯელობისას შუალედური დასკვნების ფორმატი გამოიყენებოდა, შეჯამების სახით შეიძლება იქვას, რომ თუ გავიზიარებთ მოსაზრებას, რომ უცხოური ინვესტიციების ერთ-ერთი ძირითადი ხელისშემშლელი ფაქტორი, განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში, კვლავაც არის „რისკი, რეალურიც და წარმოსახვითიც, რომ ინვესტირებული კაპიტალი შეიძლება საკმარისად არ იყოს დაცული ქვეყანაში არსებული კანონმდებლობითა თუ პოლიტიკური ნებით“, ინვესტიციების დაცვის გარანტიების შეთავაზება ნაახალისებს კერძო ინვესტორებს. ამ მსჯელობის გასამყარებლად შესაძლებელია მოვიყვანოთ თავად მსოფლიო ბანკის მიერ საარბიტრაჟო მექანიზმების შემუშავების და დაფუძნების მიზანი. აქვე, შეფასება, რომ მხოლოდ საერთაშორისო საარბიტრაჟო მექანიზმები შეძლებენ საერთაშორისო საინვესტიციო სამართლის პრინციპების განვითარებას, რა თქმა უნდა, საკამათოა.

ამავდროულად, დღეს, ICSID-ის წევრი სახელმწიფოების უმეტესობა

¹¹⁵ Joshua Boone, "How Developing Countries can Adapt Current Bilateral Investment Treaties to Provide Benefits to Their Domestic Economies," *Global Bus. L. Rev.* (2011): 187.

¹¹⁶ Boone, "Adapt Bilateral Investment Treaties to Provide Benefits to Economies," 190-194.

¹¹⁷ Boone, "Adapt Bilateral Investment Treaties to Provide Benefits to Economies," 191-192.

სწორედ განვითარებადი ეკონომიკის მქონე სახელმწიფოა და მიუხედავად იმისა, რომ არსებობის პირველი ოცდაათი წლის განმავლობაში ICSID-ის მექანიზმები იშვიათად გამოიყენებოდა, უკანასკნელი ოცი წლის მანძილზე საქმეების რაოდენობა დრამატულად გაიზარდა. ბოლო ორი წლის განმავლობაში ინვესტორ-სახელმწიფოს შორის დავების აბსოლუტური უმეტესობა სწორედ ICSID-ის არბიტრაჟების მიერ იყო განხილული.

განვითარებადმა სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ უცხოურ პირდაპირ ინვესტიციებთან დაკავშირებული დავების სწრაფი და სანდო დარეგულირება. აღნიშნული ორმხრივ საინვესტიციო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების საერთაშორისო არბიტრაჟის ფარგლებში დაცვასაც მოიცავს. ეს ინვესტორისათვის ეფექტიანი და არადისკრიმინაციული საშუალებაა მათი უფლებების აღსრულებისთვის. ამასთანავე, ინვესტორების წახალისების მიზნით, დაცვის მაქსიმალური საშუალებების შეთავაზების გზით, მნიშვნელოვანია შეიზღუდოს სარჩელის შეტანის საფუძვლები.

თანამედროვე ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებები, მაგალითად, შეიცავენ პირობებს, რომლებიც უნდა დაკმაყოფილდეს მხარეების მიერ, სანამ საერთაშორისო არბიტრაჟისათვის მიმართვა მოხდება. ეს შესაძლებელია იყოს დავის მოლაპარაკებებითა და კონსულტაციებით დარეგულირების ცდა, რასაც შესაძლებელია მოჰყვეს მხარისათვის წინასწარი წერილობითი შეტყობინების მიწოდების ვალდებულება არბიტრაჟში მიმართვის გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით.

ისეთი განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებმა, რომლებმაც შეძლეს გარკვეული ინვესტიციების მოძიება, მაგრამ ვერ გაზარდეს ადგილობრივი ინვესტიციები, უნდა ეცადონ უზრუნველყონ მეტი ბალანსის დაცვა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოძიებისას დაცვის გარანტიების შეთავაზებასა და ვაჭრობის რეგულირებას შორის, განვითარების წახალისებისას. ამ სახელმწიფოებმა, მყარი საინვესტიციო გარემოს არსებობის მიუხედავად, უნდა განაგრძონ ინვესტიციების მოზიდვა, იმავე დროს ადგილობრივი ინვესტიციების გაძლიერებით. კონკურენტუნარიანმა ადგილობრივმა საინვესტიციო გარემომ შესაძლებელია შექმნას სამუშაო ადგილები, გააუმჯობესოს ადგილობრივი შრომის პირობები და უნარები, რითაც წახალისებს ადგილობრივი მუშახელისა და სხვა რესურსების გამოყენებას, რაც თავის მხრივ მნიშვნელოვანია მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისათვის.¹¹⁸

შესაბამისად, მნიშვნელოვანია განვითარებად ქვეყნებში ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებები ახალისებდეს ადგილობრივი ინვესტიციების სპეციალურ და განსხვავებულ მოპყრობას, და ამავედ-

¹¹⁸ Alec Johnson, "Rethinking Bilateral Investment Treaties in Sub-Saharan Africa," 59 Emory L.J., 925.

როულად ინვესტორს აკისრებდეს განვითარების მიზნით სპეციალურ ვალდებულებებს.¹¹⁹

და ბოლოს, მნიშვნელოვანია ზოგადად საერთაშორისო საარბიტრაჟო პრეცედენტების გავლენა უცხოური ინვესტიციების საერთაშორისო სამართლებრივი რეგულირების ევოლუციაზე, განსაკუთრებით საინვესტიციო ხელშეკრულებებზე. კერძოდ, ფუნქციიდან გამომდინარე, ტრიბუნალებს უხდებათ საინვესტიციო ხელშეკრულებებში მოცემული ფართო დეფინიციების განმარტება, რაც ზოგიერთი შეფასებით, სადავოა, მაგრამ ერთგვარ *de facto* კანონშემოქმედებით პროცესად არის აღქმული.¹²⁰ მიუხედავად პრეცედენტებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების გამოტანის რაიმე ფორმალური წესის არარსებობისა, მხარეებისა და ტრიბუნალების შეფასებებმა ერთგვარად ჩამოაყალიბა “ჩვეულებითი საინვესტიციო სამართალი”.¹²¹ რა თქმა უნდა, სახელმწიფოები, მათ შორის განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნები, არ პასუხობენ თითოეულ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებას, თუმცა დავაში მონაწილეობა და ასევე, გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით განვითარებულ დისკუსიაში ჩართულობა, ხელს უწყობს კანონმდებლობის კრიტიკულად შეფასებას.

¹¹⁹ მაგალითად, ფინეთ-ტანზანიას 2004 წლის ორმხრივ საინვესტიციო ხელშეკრულებაში ვხვდებით შემდეგ პირობას: “წინამდებარე ხელშეკრულებაში არადისკრიმინაციული მოპყრობის პრინციპის გამონაკლისის სახით, ტანზანიის გაერთიანებულ რესპუბლიკას შეუძლია მცირე ინიციატივებით წაახალისოს თავისი ინვესტორები იმ მიზნით, რომ ხელი შეუწყოს მცირე და საშუალო ბიზნესს, მოახდინოს ადგილობრივი ეკონომიკის სტიმულირება, იმ პირობით რომ აღნიშნული ქმედებით მნიშვნელოვანი ზიანი არ მიადგება მეორე ხელშემკვერელი მხარის ინვეტორებს.”

¹²⁰ Simon Schropp, “Trade Policy Flexibility and Enforcement in the World Trade Organization: A Law and Economics Analysis,” Cambridge University Press (2009): 96-97.

¹²¹ Florian Grisel, “The Sources of Foreign Investment Law,” (2014): 223-33.